

Voda, ki povezuje, voda, ki razdružuje

Sociološki pogled na aktualne probleme vodá

Dr. Pavel Gantar

Rimske Toplice, 17 – 18 september 2020

Namen: predstaviti, oziroma interpretirati nekatere probleme vodá v luči

- **novejših pogledov na vodo, ki integrirajo spoznanja naravoslovnih, tehničnih in družboslovnih vidikov proučevanja vodá in**
- **tako imenovane „nove vodne paradigme“**

Kriza moderne vode

- Vzporedno z gospodarskim razvojem in družbeno blaginjo, rastjo prebivalstva, tehnologijami naraščala raba vode;
- Kriza vode: pomanjkanje, onesnaženje, veliki stroški;
- Pojmovanje vode kot resursa: vodna infrastruktura kot manifestacije manifestacija „ukrotitve narave“, kot simbol napredka in razvoja...
- Voda je vpeta v razmerja med potrebami, tehnologijami in politiko;
- V globalnih razmerah: vodna kriza ni kriza „vira“, ampak neustreznega upravljanja z vodo;

Sprememba vodne paradigme (Gleick)

- premik od iskanja vedno novih virov za vodooskrbo za nove in dodatne potrebe po vodi;
- vključevanje ekoloških vrednot v vodno politiko;
- pri oskrbi z vodo mora biti poudarek na zadovoljevanju osnovnih človekovih potreb («pravica do vode»), ki morajo imeti prednost pred drugimi potrebami;
- zagotoviti je treba zavestno razvezavo med ekonomsko rastjo in porabo vode.

Nova vodna paradigma

- Zadovoljene temeljne potrebe po pitni vodi in sanitaciji;
- Zadovoljene temeljne ekosistemske potrebe po vodi;
- Poudarek nestrukturnim ukrepom pri zadovoljevanju potreb po vodi;
- Uporabljati ekonomska načela pri rabi in upravljanju z vodami;
- Novi vodooskrbni sistemi morajo biti fleksibilni in maksimalno učinkoviti;
- NVO, posamezniki, raziskovalne organizacije in drugi deležniki morajo biti vključeni v odločanje in upravljanje z vodami;

Hibridna narava vode

- Izhodišče: kljub svojemu sociokulturnemu okolju se človek ne more ločiti od narave in narava je vedno družbeno posredovana/spremenjena;
- Voda v tem kontekstu: ni „čisto naravna“ in ne „čisto nenaravna“;
- Voda postane hibridna v stiku z ljudmi in spreminja svoje lastnosti (pitna, ustekleničena, odpadna...) in dobiva lastnosti in pomen onkraj njenih naravnih atributov;
- V stiku z ljudmi spreminja tudi njihovo družbeno organizacijo (mesta...);
- Ali danes sploh še lahko razmišljamo o vodi če
 - Odmislimo idejo vodnega kroga
 - Ali da lahko prenaša nalezljive bolezni

Vodni družbeni krog

- Vodni krog (hidrološki cikel) ključen za sodobno hidrološko znanost;
- Vodni krog je neodvisen od človeka – poteka z, ali brez njegove prisotnosti;
- Vendar: voda ne teče samo skozi „hidrosfero“ ampak tudi skozi „sociosfero“.
- V stiku z družbo se modificira, razbije na številne krogotoke, ki so posredovani s tehnologijami in sooblikuje družbeno organiziranost;
- Vodni družbeni krog – vodno krog je družbeno posredovan in hkrati spreminja družbene organizacije.

Multipomenskost in simbolna vloga vode

- Multipomenskost je vezana na način kako je voda družbeno konstituirana;
- Primer (Hamlin) razmerje med „dolgočasno“ in standardizirano vodo iz pipe ter raznovrstnostjo ustekleničenih vod;
- Ideološki imaginarij vitalnost, zdravja, radosti, užitka...

Od upravljanja z vodami k družbenem upravljanju z vodami (water governance)

- Prehod na integralno upravljanje z vodami je pomenil pomemben napredek;
- Kompleksnost problema zahteva vključevanje širšega spektra interesov „od spodaj navzgor“
- Vodne skupnosti?

Stara versus nova paradigma

Stara vodna paradigma	Nova vodna paradigma
Voda kot „moderna abstrakcija“ H ₂ O	Multipomenskost, prehodnost vode
Voda vpeta v ločitev med naravo in družbo	Hibridna narava vode
Vodni krog kot naravni proces z, ali brez človeka	Vodni družbeni krog kot interakcija med vodo in človekom
Povezava med gospodarsko rastjo & blaginjo in rabo vode	Razvezava vode od gospodarske rasti & blaginje
Integralno upravljanje z vodami/ domena strokovnjakov in političnih odločevalcev; Tehnokratsko odločanje	Družbeno upravljanje z vodami (water governance) poleg strokovnjakov in politikov še javnost, NVO in lokalne skupnosti; participacija

Voda, ki povezuje

- November 2016: zapis „vode v Ustavo“ in plebiscitarna podpora;
- Zakonske in druge spremembe niso sledile;
- Bolj kot vsebina je pomemben sam akt vpisa v Ustavo;
- To kar je zapisano, ni voda v njeni materialnosti, ampak voda kot ideološki imaginarij samostojnosti, neodvisnosti in političnega soglasja, vsaj začasne „sprave“ med politiko in ljudstvom;
- Voda kot ideološki cement države.

Voda, ki razdružuje

- Projekt Padež v kontekstu postkriznih megaprojektov;
- Študija (Kryžanovski in Žigon, 2012) variant oskrbe - varianta C akumulacija Padež; odklonilno stališče do vodnega vira Brestanica;
- Padež v nasprotju s temeljnimi usmeritvami nove vodne paradigme:
 - Odpira nove vodne vire,
 - Zahteva velike in drage infrastrukturne posege
 - Ocenjuje, da bodo potrebe po vodi samo naraščale...
- Kaj je težje: zgraditi „veleprojekt“ ali zagotoviti povezovanje?
- Privlačnost megaprojektov (tehnična, politična, ekonomska, simbolna)

Kanal C0

- Izjemno velika konfrontacija med nasprotniki in zagovorniki izgradnje povezovalnega kanala C0
 - Med javnostjo takšna konfrontacija ni nič nenavadnega, povezana tudi z interesi, političnimi zastavki;
 - Med strokovnjaki manj razumljiva:
 - Glede same zasnove: ena centralna ali ob njej še več manjših – gorvodno;
 - Glede ocene tveganja: katastrofični vs. tveganje obvladljivi scenariji
- Urbano vplivno območje Ljubljane ni omejeno samo na njene administrativne meje: odvajanje & čiščenje odpadnih voda enotno zasnovati znotraj tega vplivnega območja: če so tveganja sprejemljiva skupna CČN.

HE in (srednja) Sava

- (Velikim) pregradam se danes ne piše dobro, kljub temu se bodo v manjšem obsegu in dimenzijah še gradile;
- HE na Savi v precepu med:
 - Naj ostane tako kot je, neovirana pretočnost;
 - Potrebami po obnovljivih virih energije, zadrževanju voda in poplavni varnosti;
- Ali lahko še zdržimo ob ideji naravnega klimaksa – najvišjega stanja v naravi in ali reka Sava ustreza temu stanju?
- Pregrade, četudi ne velike, bi spremenile stanje vodnega ekosistema – toda ali nujno na slabše?
- Ključno vprašanje: se poveča ali zmanjša biotska raznovrstnost?